

Bijlage VWO
2016

tijdvak 2

geschiedenis

Bronnenboekje

Prehistorie en oudheid

bron 1

Omstreeks 355 voor Christus houdt Isocrates een redevoering in Athene, waarin hij stelt dat het bestuur van de stad sterk achteruit is gegaan sinds de zesde eeuw voor Christus, de tijd van Solon en Kleisthenes:

Kortom, men was er destijds van overtuigd dat het volk, als hoogste gezag, de bestuurders moest kiezen, degenen die hun functie niet goed vervulden moest straffen en moest beslissen bij meningsverschillen en dat diegenen die daar de tijd en de financiële middelen voor hadden zich als dienaren moesten inzetten voor het bestuur. Als zij hun bestuurstaken goed verrichtten, werden zij geprezen en moesten zij tevreden zijn met de erkenning die zij daarvoor kregen. Maar als zij hun werk slecht hadden gedaan, dan had het volk geen medelijden en moesten zij streng worden gestraft. Hoe zou je een rechtvaardiger en stabielere democratie kunnen vinden dan die waarin de meest invloedrijke burgers besturen, terwijl tegelijkertijd het volk soeverein is in zijn controle over diezelfde bestuurders?

bron 2

Omstreeks 100 schreef de Romeinse geschiedschrijver Tacitus over Germanen:

Van al deze stammen munten de Bataven uit in moed. Zij bewonen het eiland in de Rijn, alsook een smalle strook op de linkeroever. Ooit behoorden zij tot de Chatti, maar na interne strijd zijn ze overgegaan naar een gebied waar ze deel zouden gaan uitmaken van het Romeinse Rijk. Nog altijd nemen ze een bijzondere plaats in, teken van hun aloude verbondenheid met ons: zij krijgen geen vernederende heffingen opgelegd en worden niet door belastingpachters uitgezogen. Vrijgesteld van lasten en bijdragen en uitsluitend bestemd voor diensten in de strijd, vormen zij een soort reserve-arsenaal voor de oorlog.

bron 3

Een koptische¹⁾ bron beschrijft de verovering van Egypte door de islamitische Arabieren. De bron is overgeleverd in een elfde-eeuwse Arabische vertaling, maar stamt uit de tijd kort na de verovering:

Door de beproevingen en onderdrukking waaraan Cyrus²⁾ de rechtzinnige kopten in het geloof blootstelde, week een groot aantal onder hen van het rechte pad af, sommigen uit angst voor vervolging, anderen door omkoping, en weer anderen door overreding en bedrog. (...)

Toen zond de vorst van de moslims een leger naar Egypte onder aanvoering van een van zijn trouwe aanhangers, genaamd Amr ibn Al-Asi. (...) En in het jaar 641 veroverden de moslims Alexandrië, verwoestten de muren en staken veel kerken in brand. (...) Sanutius, een vrome edelman, bracht Amr op de hoogte van de situatie van de patriarch Benjamin, hoe hij uit angst voor de Byzantijnen op de vlucht was geweest. Toen liet Amr over alle provincies van Egypte een brief verspreiden, waarin hij schreef: "De plek waar Benjamin, de patriarch van de koptische christenen zich bevindt, valt onder onze bescherming. Laat hem in alle veiligheid terugkeren zodat hij het bestuur over zijn kerk en volk op zich kan nemen." Toen de heilige Benjamin dit vernam, keerde hij na een afwezigheid van dertien jaar in grote blijdschap terug naar Alexandrië, gesierd met de kroon van het lijden dat het rechtzinnige volk had ondergaan vanwege de vervolging door de kettters.

noot 1 Kopten zijn volgelingen van de christelijke kerk van Egypte. Deze bron is afkomstig van koptische christenen die zich hebben afgescheiden van de koptische kerk van Cyrus.

noot 2 Cyrus is rond 631 door de christelijke Byzantijnse keizer Herakleios aangesteld tot gouverneur van Egypte en patriarch van de koptische kerk van Alexandrië.

Vroegmoderne tijd

bron 4

In 1583 verschijnt in de Nederlanden een anoniem pamflet:

Hoewel er geen regeringsvorm in de wereld kan bestaan die geen nadelen heeft of niet kan worden misbruikt, is het toch zeker dat er in deze slechte tijden geen efficiëntere of duurzamere regeringsvorm kan worden bedacht of ingesteld dan een aristocratie gecombineerd met democratie. Dat wil zeggen: een bestuur van de beste edelen en de wijste burgers. Binnen zo'n systeem worden de meest geschikte en meest bekwame inwoners en burgers gekozen om hun medeburgers te regeren onder zekere voorwaarden en voor een vastgestelde periode.

bron 5

William Temple, de Engelse ambassadeur in de Republiek, schrijft in 1672:

Een oorzaak (voor de achteruitgang van de handel in de Republiek) is mogelijk de lage prijs van het graan. Dit is de laatste tien, twaalf jaar in al deze delen van Europa zeer goedkoop geweest. Dit heeft een grote invloed op de handel van de Hollanders, omdat de Noord-Europese landen voor hen altijd een belangrijk afzetgebied zijn geweest voor Indische waren (althans voor specerijen, die het grootste deel ervan vormen). Daarvoor kochten zij graan in, in de tijd toen zij hiervoor goede prijzen konden maken op de markten van Vlaanderen, Engeland, Frankrijk, Spanje of Italië. Maar in al deze landen is de graanprijs de laatste jaren zo gedaald, dat de invoer van zo grote hoeveelheden als er vroeger uit Polen en Pruisen en andere noordelijke landen kwamen er onaantrekkelijk door is geworden. Hoe minder nu die landen voor hun graan ontvangen, des te minder kunnen zij voor specerijen uitgeven. Dit betekent voor de Hollanders een groot verlies naar beide kanten, want daardoor vermindert de afzet van hun Indische waren in het noorden en de graanhandel in het zuiden. De oorzaak van de lage graanprijzen schijnt niet zozeer te liggen in een opeenvolging van goede oogstjaren als wel in de vrede die overal in Europa sinds het jaar 1659 of 1660 heeft geheerst.

bron 6

In 1689 stelt het verzamelde Engelse parlement als vertegenwoordiging van de natie de *Bill of Rights* op, die de koning voor zijn aantreden overneemt. Hierin wordt onder andere vastgelegd dat:

- 1 (...) de bevoegdheid om wetten op te schorten of de uitvoering ervan te beletten door een Koninklijke beslissing, zonder toestemming van het parlement, onwettig is.
- 2 (...) het innen van geld ten behoeve van de Kroon, onder het voorwendsel van Koninklijke voorrechten, zonder goedkeuring van het parlement, onwettig is.
- 3 (...) onderdanen het recht hebben verzoekschriften in te dienen bij de Koning en dat alle aanhoudingen en vervolgingen omwille van dergelijke verzoekschriften, onwettig zijn.

bron 7

Uit de *Cahiers des Doléances* van de gemeente Saint-Quentin-en-Craye, 1789:

Sire, met de innigste smart zien wij hoe kolossale toelagen worden toegekend aan corrupte en arglistige hovelingen, die zich in de ogen van Uwe Majesteit sieren met de schijn van verdienste (...). Indien u wist, Sire, met hoeveel zweet, met hoeveel tranen het geld doordrenkt is dat in uw schatkist stroomt, dan zou Uwe Goedheid zeker waakzamer zijn voor de schaamteloze eisen van lieden die, in de uitspattingen van de hoofdstad, op één dag de opbrengst van de belastingen van duizenden van uw ellendige onderdanen erdoorheen jagen.

Wij kunnen niet voor ons houden, Sire, dat het de adel is die het grootste deel van de staatsopbrengsten opmaakt. (...) Laat hij (de edelman) Uwe Majesteit en het vaderland gratis dienen en niet meer met een verachtelijke blik toezien hoe de meedogenloze belastinginner onze hutten opspoort en het brood aan de verzwakte handen van onze kinderen ontruikt om zich een rijkdom te vergaren die er alleen toe dient om zijn teugelloze zucht naar luxe te bevredigen.

bron 8

In 1856 verschijnt het onderzoek van de Amerikaanse historicus John Lothrop Motley, *The Rise of the Dutch Republic* (De opkomst van de Nederlandse Republiek). Het boek wordt vele malen herdrukt en vertaald in het Frans, Duits, Nederlands en Russisch. In zijn inleiding schrijft Motley:

De opkomst van de Nederlandse Republiek moet altijd worden beschouwd als een van de belangrijkste gebeurtenissen van de moderne tijd. Zonder de geboorte van dit grootse gemeenebest zouden de verschillende historische ontwikkelingen van de zestiende en volgende eeuwen niet hebben bestaan of zich heel anders hebben voorgedaan. (...)

Het vasthouden aan de eigen rechten door de kleine provincies Holland en Zeeland in de zestiende eeuw, door het verenigde Holland en Engeland in de zeventiende eeuw en door de Verenigde Staten van Amerika in de achttiende eeuw, vormt slechts één enkel hoofdstuk in het grote boek van het menselijk lot. Want de zogenaamde revoluties van Holland, Engeland en Amerika zijn allemaal schakels van één ketting.

Moderne tijd

bron 9

Op 22 januari 1933 maakt Willy Römer een foto van een demonstratie van de NSDAP voor het hoofdkwartier van de Duitse Communistische Partij in Berlijn. Elders in Berlijn vinden die dag negentien antifascistische tegendemonstraties plaats.

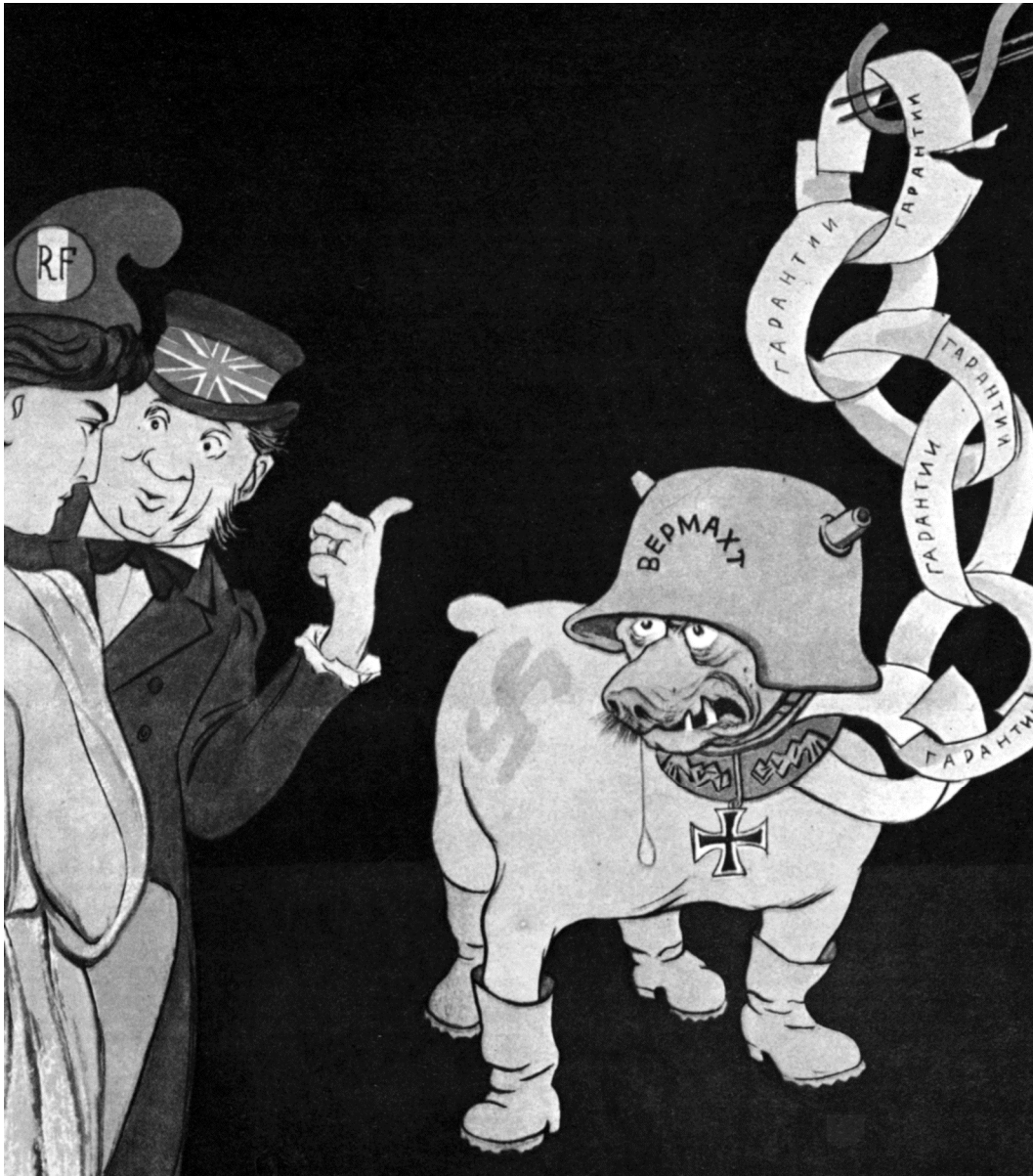
Toelichting:

Op de linkerkant van de gevel staat (in vertaling): "In hun geest voorwaarts in de strijd, tegen oorlogsdreiging, fascisme, honger en kou, vóór arbeid, brood en vrijheid."

Op de hoek hangen de portretten van Lenin (de eerste leider van de Sovjet-Unie), Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg (de vermoorde leiders van de Spartakisten).

bron 10

In 1954 verschijnt deze spotprent in het satirische Sovjet-tijdschrift *Krokodil* naar aanleiding van de discussie over de toetreding van West-Duitsland tot de NAVO:

Onderschrift:

"Geen angst, hij ligt aan de ketting."

Toelichting:

Links staan Frankrijk en Groot-Brittannië, op de helm van de hond staat "Wehrmacht" (het Duitse leger), op elke schakel van de papieren ketting staat "waarborgen".

bron 11

In 1987 houdt de Amerikaanse president Ronald Reagan een toespraak in Berlijn, op dezelfde plaats als zijn voorganger Kennedy:

In de jaren vijftig voorspelde Chroestsjov: "We zullen jullie begraven." Maar in het Westen zien we nu een vrije wereld die een mate van rijkdom en voorspoed heeft die zich in de geschiedenis van de mens nog niet eerder heeft voorgedaan. In de communistische wereld zien we fouten, technologische achterstanden, een dalende volksgezondheid en zelfs gebrek aan basisproducten, zoals voedsel. (...)

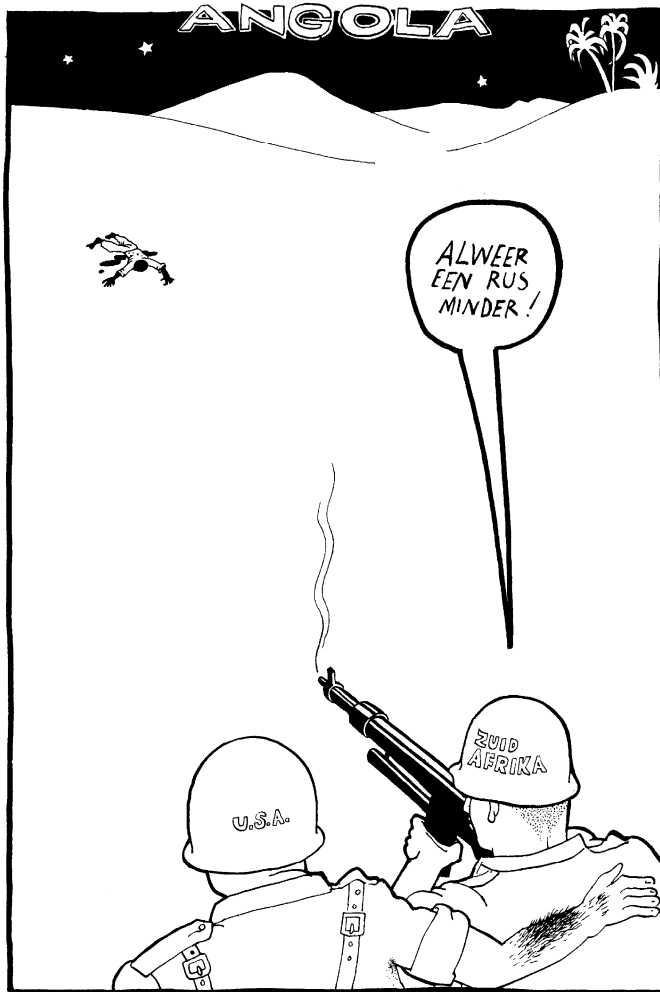
En nu lijken de Sovjets zelf, op beperkte wijze, het belang van vrijheid te gaan begrijpen. We horen veel vanuit Moskou over een nieuw beleid van hervorming en openheid. Sommige politieke gevangenen zijn vrijgelaten. Bepaalde buitenlandse nieuwszenders worden niet langer gestoord. Sommige economische bedrijven hebben toestemming om met een grotere vrijwaring van staatscontrole te opereren.

Er is één gebaar dat de Sovjets zouden kunnen maken dat onmiskenbaar zou zijn, dat drastisch de zaak van vrijheid en vrede zou bespoedigen.

Secretaris-generaal Gorbatsjov, als u vrede zoekt, als u welvaart zoekt voor de Sovjet-Unie en Oost-Europa, als u vrijheid zoekt: (...) Meneer Gorbatsjov, breek deze muur af!

bron 12

Op 1 januari 1976 verschijnt deze prent van Willem in het weekblad *De Nieuwe Linie*:

Toelichting:

Bovenaan de prent staat: "Angola".

Op de helm van de figuur links staat: "U.S.A.", de Verenigde Staten.

Op de helm van de figuur rechts staat: "Zuid-Afrika".

De Zuid-Afrikaan zegt: "Alweer een Rus minder!"

bron 13

In 1976 verschijnt deze prent van Frits Behrendt in het dagblad *Het Parool* met als ondertitel: "Angola voor de Angolezen!":

Toelichting:

De figuur links heeft het gezicht van de Russische partijleider Leonid Brezjnev, de figuur rechts heeft het gezicht van de Cubaanse leider Fidel Castro.

Op het schild staat: "MPLA", op het automatische geweer in Russisch schrift: "USSR" (de Sovjet-Unie).